

Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Právomoc súdov v rodinných veciach

Seminár Justičná akadémia SR, Omšenie 12. a 13. dubna
2018

Zdeněk Kapitán

www.umpod.cz

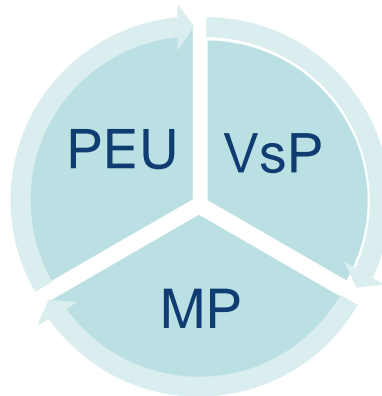
Úřad pro mezinárodněprávní
ochranu dětí

Struktura MPSaP

- mezinárodní právo soukromé – soubor norem, které určují právní režim soukromoprávních poměrů s mezinárodním prvek
- mezinárodní právo procesní – soubor právních norem, které upravují postupy při ochraně práva v soukromoprávních poměrech s mezinárodním prvek
- **MPSaP upravuje**
 1. **mezinárodní pravomoc (příslušnost) orgánů**
 2. **jakým právem se bude právní poměr řídit**
 3. **zda a za jakých podmínek je rozhodnutí (listina) uznatelná na území jiného státu**
 4. **zda a za jakých podmínek si státy poskytují právní pomoc**

Slovenské právo, je když...

Aplikační přednost

- v případě, že je **otázka regulována současně právem EU, mezinárodním právem i vnitrostátním právem**, pak se použije **v zásadě** pořadí přednosti:
 1. **právo EU**
 2. **mezinárodní právo**
 3. **vnitrostátní právo**
- výjimky z uvedeného pravidla stanoví většinou samy předpisy, o jejichž vztah se jedná; jednou z výjimek je aplikace **zásady maximální výhodnosti** (viz příklad vztahu práva EU a Schengenské smlouvy)
- pro lepší pochopení například schéma pracovních nazvané „Společenství vlastníků jednotek Světové společnosti“ či „členové klubů“

Řešení (výslovně neřešených) konfliktů mezinárodních smluv

- nauka vypracovala pouze pravidla pro řešení konfliktu mezinárodních smluv
- pravidla: nastane-li konflikt konvencí, pak se použije ta, která je lex specialis; za lex specialis se považuje
 - lex posterior
 - přímá metoda před kolizní
 - dvoustranná (méněstranná) před mnohostrannou (vícestrannou)
 - **efektivnější před méně efektivní**
- použitelnost i pro vztah unijních nástrojů a mezinárodních smluv
- příměr s hromádkou předpisů (viz dále), příklady ...

Mezinárodní pravomoc (příslušnost)

Terminologie

- mezinárodní pravomocí se rozumí soubor podmínek, za kterých mohou orgány určitého státu poskytovat právní ochranu soukromoprávním poměrům s mezinárodním prvkem
- mezinárodní příslušnost = (pracovně a prakticky) synonymum mezinárodní pravomoci; kritériem pro to, který z termínů používat, je terminologie použitelného předpisu (ZMPS – pravomoc, mezinárodní smlouvy Haagské konference MPS a předpisy EU – příslušnost)

Obecné poznámky

- mezinárodní pravomoc (příslušnost) je jednou ze základních podmínek řízení; vady v ní:
 - a) se promítají do samotného řízení existenčně
 - b) mají vliv i na uznatelnost rozhodnutí:
 - v rámci Evropského justičního prostoru stále větší omezování (princip vzájemné důvěry)
 - mimo Evropský justiční prostor mohou vést až k odepření uznání
- (případná) **neuznatelnost rozhodnutí v cizině však sama o sobě není vadou podmínek řízení**

Mezinárodní pravomoc (příslušnost) ve věcech péče soudu o nezletilé

- rodičovská (z)odpovědnost
- výživné
- osvojení
- ostatní otázky a výjimky

Systém ZMPS

- ustanovení ZMPS o mezinárodní pravomoci jsou pro oblast rodinného práva obsažena v §§ 38 až 41a
- postupné prosazování kritéria obvyklého bydliště a ústup občanství
- kromě prorogace (volby sudiště) je třeba, aby existovala **objektivizovatelná vazba právního poměru na Slovenskou republiku** (spojení s uznatelností rozhodnutí)

Systém nařízení Brusel IIa

- základní pravidlo – obvyklé bydliště – čl. 8
- zachování příslušnosti pro styk – čl. 9
- zvláštní pravidla pro únosové právo – čl. 10 a 11
- „pokračování“ příslušnosti – čl. 12
 - propojená řízení („rozvod“ a rodičovská zodpovědnost)
 - prorogace sudiště
- příslušnost založená na přítomnosti dítěte – čl. 13
- zbytková příslušnost – čl. 14; zbytková příslušnost je jednak prostředkem ochrany před diskriminací (viz SDEU ve věci C-6807 López v. Lopéz Lizazo), ale hlavně prevencí denegatio iustitiae

Forum non conveniens?

- jedná se o výhradu „lepšího soudu“ v systému common law – soud „odkáže“ strany na sudiště, které je s ohledem na zájmy stran a předmět sporu vhodnější a sám řízení přeruší či zastaví
- úprava postoupení věci k projednání vhodněji umístěnému soudu (čl. 15):
 - a) přerušení řízení a výzva stran, aby podaly návrh k soudu jiného členského státu
 - b) žádost soudu jiného členského státu, aby převzal příslušnost
- v podmínkách nařízení Brusel IIa se očekává pozitivní úkon alespoň jedné ze stran

System haagské úmluvy 1996

- obdobné uvažování jako nařízení Brusel IIa

Mezinárodní příslušnost ve věcech výživného

- ZMPS
 - § 38 „Právomoc slovenského súdu na konanie o výživnom je daná, ak má oprávnený alebo povinný bydlisko alebo obvyklý pobyt na území Slovenskej republiky“
 - toto ustanovenie lze použiť, jen když nejsou splněna kritéria pro použití jiných předpisů, zejména ENV
- ENV
 - alternativně obvyklé bydliště povinného, oprávněného a „propojená“ řízení – čl. 3
 - omezená volba sudiště – čl. 4
 - příslušnost založená na účasti v řízení – čl. 5
 - vazba na Lugano II a forum necessitatis – čl. 6 a 7
- dvoustranné smlouvy – dle pravidel v nich uvedených

Metodologie – praktický nácvik

„Hromádka předpisů“

- tvoří ji typologicky:
 - a) ZMPS
 - b) dvoustranné mezinárodní smlouvy
 - c) mnohostranné mezinárodní smlouvy
 - d) unijní předpisy
- **utřídění dle pravidel řešení vztahu a konfliktu pramenů**

Pro praktickou práci...

- konsolidovaná znění předpisů práva Evropské unie – viz hledání na Eur-lex; praktická ukázka
- vyhledávání aktuálního stavu smluvních států mezinárodních smluv – viz hledání na www.hcch.net a <http://conventions.coe.int/>; praktická ukázka
- pro inspiraci „opus“ Ministerstva spravedlnosti – materiál „Mezinárodní soudní spolupráce v civilních věcech Informace k jednotlivým státům“

Pravidla

- ZMPS je otloukánek a platí pro něj subsidiarita – tj. použije se jen tehdy, pokud není k dispozici „nic jiného“
- u mezinárodních smluv a unijních předpisů je třeba si hlídat rozsah věcné působnosti
- pravidla konfliktu (s výjimkami):
 - pravidla o mezinárodní příslušnosti v unijních nařízeních nahrazují pravidla v ZMPS
 - mezi členskými státy EU vylučují unijní předpisy (pozor na DK a GB) existující mezinárodní smlouvy
 - ve vztahu k nečlenským státům EU se používají mezinárodní smlouvy, existují-li

Příklad metodologické práce s nařízením Brusel IIa

- časová působnost – pro právní poměry vzniklé od 1. 5. 2004
- místní působnost – „vnitřní extraterritorialita“ EU (mimo DK)
- vztah k jiným nástrojům – specialita (čl. 59 a násl.)
- věcná působnost
 1. pozitivní: rozvod, rozluka, neplatnost manželství a rodičovská zodpovědnost
 2. negativní: rodičovství, adopce, jméno a příjmení, určení zletilosti, vyživné, část správy jmění, dědictví, opatření přijatá v důsledku trestných činů dětí
- působnost „MPS“:
 1. **mezinárodní příslušnost** – ano
 2. právo rozhodné – ne
 3. **uznání a výkon** – ano
 4. **právní pomoc** – ano (omezeně)

Příklad metodologické práce s haagskou úmluvou 1996

- časová působnost – pro právní poměry vzniklé od 31. 12. 2001
- místní působnost – mezi smluvními státy
- vztah k jiným nástrojům – subsidiarita (čl. 52)
- věcná působnost
 1. pozitivní: rodičovská zodpovědnost
 2. negativní: rodičovství, adopce, jméno a příjmení, určení svéprávnosti, vyživné, část správy jmění, dědictví, sociální zabezpečení, veřejná opatření v oblasti vzdělání a zdravotnictví, opatření přijatá v důsledku trestných činů dětí, azyl
- působnost „MPS“:
 1. **mezinárodní příslušnost** – ano
 2. **právo rozhodné** – ano
 3. **uznání a výkon** – ano
 4. **právní pomoc** – ano (omezeně)

Mezinárodní civilní únosové právo

Prameny regulace

- mezinárodní úprava:
 1. bezesmluvní reciprocita
 2. haagská únosová úmluva
 3. nařízení Brusel IIa a haagská únosová úmluva
- zvláštní úprava v čl. 11 nařízení Brusel Iia:
 - obecně ještě více ztěžuje možnost nenavrácení dítěte (záruky, slyšení opuštěného rodiče)
 - akcent rychlosti řízení
 - zvláštní úprava participace dítěte
- vnitrostátní úprava návratového řízení (§§ 123 až 134 c. m. p.)

Základní kameny úpravy

- základní pojmy:
 - **protiprávní přemístění** nebo **zadržení**; protiprávnost zahrnuje dva znaky:
 - a) bylo porušeno právo péče o dítě (obsah viz i čl. 5 haagské únosové úmluvy) a současně
 - b) právo péče bylo v době přemístění či zadržení skutečně vykonáváno
 - **obvyklé bydliště** (viz samostatný slide)
 - **dítě** – **není** osoba **od** dosažení **16. roku** věku
- všechny uvedené pojmy musejí být tzv. **autonomně** vykládány, tj. nelze jim přiřazovat význam používaný ve vnitrostátním právu

Procedura navrácení

- **v zásadě** platí: **pokud bylo dítě protiprávně přemístěno či zadrženo**, má být **navráceno do místa svého obvyklého bydliště**
- navrácení se uskutečňuje:
 - a) dobrovolně
 - b) na základě žaloby o navrácení podané přímo osobou žádající o navrácení
 - c) na základě žaloby o navrácení podané prostřednictvím některého z ústředních orgánů
- rozhoduje soud v zemi, kam bylo dítě protiprávně přemístěno; žalobu lze podat v době **do 1 roku od protiprávního přemístění/zadržení**

Nenavrácení

1. pokud **nejde o protiprávní přemístění**
2. pokud dojde **ke zpětvzetí žaloby** o navrácení (například z důvodu dohody rodičů)
3. pokud soud zamítne žalobu o navrácení, protože
 - a) právo péče o dítě **nebylo vykonáváno**, nebo osoba žádající návrat s přemístěním **souhlasila**, nebo se s ním **později smířila**,
 - b) je vážné nebezpečí, že návrat by dítě vystavil **fyzické nebo duševní újmě** nebo je **jinak dostal do nesnesitelné situace**
4. **dítě nesouhlasí** s navrácením (po objektivizaci jeho názoru),
5. možnost státu odmítnout navrácení, pokud by to nedovolovaly jeho **základní zásady o ochraně lidských práv a základních svobod**.

Důležité principy

- předmětem návratového řízení není rozhodování ve věcech výchovy a péče (výživy); soud tyto otázky nezkoumá
- po zahájení návratového řízení nelze ve státě, ve kterém se dítě nachází, zahájit řízení o úpravě péče (výživy)
- důvodů pro nenavrácení (viz výše body 3 až 5 předchozího slide) smí být využíváno výjimečně

Další vztahy návratového řízení a řízení ve věcech péče

- právo posledního slova – rozhodnutí soudu obvyklého bydliště (kterým například je uložena povinnost „únosci“ dítě navrátit do místa obvyklého bydliště) může zvrátit rozhodnutí o nenavrácení
- zvláštní pravidla pro „zachování“ příslušnosti státu obvyklého bydliště před únosem – jsou obsažena v čl. 10 nařízení Brusel IIa (viz tam)

Smírné řešení únosového případu

Qui bono?

- Preambule haagské únosové úmluvy:

*Smluvní státy,
pevně přesvědčeny, že ve věcech péče o děti (a) mají
zájmy dětí prvořadou důležitost,
přejíce si (b) chránit děti mezinárodní úpravou před
škodlivými účinky jejich protiprávního přemístění nebo
zadržování a (c) stanovit postupy k zajištění jejich
bezodkladného návratu do státu jejich obvyklého
bydliště, (d) jakož i zajistit ochranu práva styku s nimi*

- Jaké je pořadí cílů (a) až (d)? Co „přednastavení“
úmluvy na navrácení dítěte (čl. 1, 7, 8 úmluvy)?

Proč dohoda?

- odpovídá cílům úmluvy
- návratové řízení je zpravidla prostředkem
řešení konfliktu mezi rodiči
- návratové řízení je pro dítě traumatizující
(manipulace rodiči, účast na znaleckého
dokazování, samotná existence řízení aj.)
- snížení rizika medializace
- procesně-ekonomické řešení

Záruky v únosovém právu

Problémové okruhy

- všeobecně se záruky v návratovém řízení používají velmi málo
- záruky představují legální a legitimní prostředek, jak lze dítě ochránit před negativními vlivy, jež jsou nutně spojeny s navrácením
- zásadní problém je s právní formou záruk a s jejich vykonatelností
- role soudu obvyklého bydliště při spolupráci s realizací záruk

Příklady obsahu záruk

- zajištění udržitelných podmínek výživy a bydlení únosce v případě návratu
- úprava podmínek návratu, případně styku
- hrazení nákladů na realizaci styku
- ochrana únosce před nebezpečím iniciace trestního stíhání únosce subjektivním úkonem osoby, která byla únosem zkrácena

Mezinárodní adopční právo

Typologie mezinárodních adopcí

A. adopce do ciziny

B. adopce z ciziny

1. haagské adopce – adopce do/ze smluvních států haagské Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
2. adopce podle dvoustranných mezinárodních smluv
3. mimohaagské (mimosmluvní) adopce – adopce ze zemí, s nimiž nemáme žádnou společnou mezinárodně-právní regulaci; rizika
 - neregulovaná kvalita žadatelů
 - problém právní volnosti dětí
 - problém se zdravotním stavem dětí
 - problém s uznáním cizozemských rozhodnutí

Mezinárodní pravomoc

- právo Evropské unie rezignuje na regulaci osvojení (tak negativní vymezení působnosti nařízení Brusel IIa)
- ani haagská adopční úmluva nereguluje otázky mezinárodní pravomoci, zaměřuje se na vlastní proces osvojení a záruky států původu a přijímajícího státu s cílem *a priori* předcházet obchodování s dětmi a komercializaci mezinárodního osvojení
- obecná úprava v § 41 ZMPS – obvyklá pravidla
- zvláštní úprava pro osvojení slovenských dětí je provedena v § 41a ZMPS a pro rozhodování o osvojení dítěte je dána „výlučná“ pravomoc slovenských soudů, zvláště se zdůrazňuje chybějící obvyklé bydliště v době osvojení

Případy k rozebrání a jejich aplikace

- nerespektování haagské adopční úmluvy
 - pětileté dítě v péči třetí osoby – prastrýce (pokrevně příbuzného) a prarady střídavě žijících v České republice a v Německu; podán návrh na nezrušitelné osvojení
- (ne)respektování dvoustranných smluv
 - případ šestiletého chlapce, makedonského státního příslušníka v ústavním zařízení v České republice; požadavek na „vydání“ chlapce do Makedonie

Aktuální otázky
